

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL ANUAL:
In țară . . . 10 lei
In străinătate 12 »

DR. IACOB FELIX

Supt raportul frecventării ședințelor, membrii Academiei Romine se pot împărți în patru categorii : cei cari, nefiind în București, nu vin decit întâmplător sau la sesiunea generală din Mart ; cei cari, fiind totuși în București, s'au deprins a nu veni nici-odată ; cei cari vin regulat, încasează diurna și, după ce au stat o clipă, merg acasă sau pe la afaceri și, în sfârșit, acei cari își fac datoria până la sfârșitul ședințelor.

Unul dintre aceștia nu se va mai vedea la ședințele de Vineri. Puținii ascultători din tribune nu vor mai recunoaște pe bătrînul foarte alb, curat și îngrijit, cu favoritele blajine și strălucitorii ochi buni, care venia sprinten, strîns în redingota lui neagră, zguduia puternic, din toată inima, mîna acelora dintre colegi cari-î plăceau și se așeza la un colț deoparte, cetind iute, nervos în vre-o carte nouă, ale cării foi le tăia cu vitejie. Căci, de multă vreme, bătrînul academician conștiincios nu auzia decit cu ochii, pe cari îi îndrepta mulțamiți, bucuoși, îndemnători către acel vorbitor despre care știa că spune lucruri folositoare, cu scopuri cinstite. O alegere în secția științifică va da răposatului doctor Felix un succes, mai rău sau poate și mai bun, dar pentru cîți l-au cunoscut pe dînsul și l-au iubit pentru însușirile lui alese, ascunse totuși cu atita discreție; el nu va fi înlocuit nici-odată. Ei vor căuta și de-acum înnainte senina frunte lucie aplecată cu o sîrguintă tînără asupra cărții nouă.

Și iarăși, supt raportul frecventării bibliotecii, sînt mai multe categorii de membri ai Academiei Romine. Unii află prin raportul anual al d-lui Bianu că această bibliotecă tot mai există, ba chiar se îmbogățește din an în an. Alții împrumută de la dînsa multe cărți, care li folosesc sau ba. Mai rare ori se vede însă cite unul în sala cea mare, lucrînd de-avalma cu oaspeții străini, cu studenții și stu-

dentele, preocupați de lucrările seminariilor și de examene, supt ochii funcționarului de serviciu.

Măcar Vinerea, după ședință, erai sigur să vezi printre acești lucrători obișnuiți, fără titluri și situații, pe dr. Felix. De departe i se auzia glasul când cerea, în odaia catalogului, cărțile de care avea nevoie. Și, odată ce le ținea în mână, venia cu dinsele în mijlocul celor mulți și tineri din Universitatea unde fusese profesor pînă dăunăzi, și, la aceastăaltă masă, începea iarăși răsfoirea energică, și fruntea plină de atenție se pleca asupra rîndurilor.

După cît spune toată lumea, d-rul Felix a fost, pretutindeni și totdeauna, omul datoriei sale. Aceasta e încă destul de rar la noi. Dar nu numai pentru atita se cuvine a i se pomeni cu respect numele și a se păstra o duioasă amintire despre bătrînul care ne-a lăsat. În viața și în scrisul său științific el a dat dovadă de sentimente înalte și curate, pe care le-a exprimat, — cu toată sfiata ce era în fundul naturii sale —, deschis, pe față. În cugetarea sa a fost pătrundere și în cuvintele sale, care mărturisiau necurmat, la orice prilej, unul din cele mai mari rele de care suferă societatea românească, stătea un grăunte de eroism.

D-rul Felix era un străin. Fusese adus cu contract din Boemia, unde se născuse. Aceasta era prin anii 1860: e timp de-atunci! Tinărul doctor, învățat, muncitor, cinstit și amabil, avea frumoase perspective de viitor. Ele s'au și îndeplinit: Felix a fost medic al Capitalei, profesor la universitate, director al serviciului sanitar și membru al Academiei Romîne.

Străinii științifici cari vin la noi sînt, pînă în ziua de astăzi, oameni ambițioși, lacomi și totuși pururea nemulțămîți. Cutare Sas, doctor de ochi, care a căpătat la noi o clientelă bună, de sigur ceva avere și s'a împărtășit și de funcții oficiale, a scris dăunăzi, rămîind de almintrelea în București, una din cărțile cele mai pline de ură față de noi care să fi ieșit în ultimele timpuri. Principiul cel vechi al aventurierilor rămîne încă neatins: exploatezi pe *Valah*, faci bani din încrederea și din prostia lui, îl batjocorești între ai tăi și-l dai dracului cu toate ale lui, cît poți mai iute. Căci doar nu ești în zădar reprezentantul înaltei, nobilei, binefăcătoarei și milostivei civilizații europene. Ca și Davila, a cărui energie aristocratică nu o avea, doctorul Felix nu a fost printre acești *conquistadores* asupra «barbarilor». El nu a înțeles să vie în țara noastră pentru scopurile lui, ci să primească în sine, pentru scopurile ei, această țară, cu limba ei, cu trecutul ei, cu aspirațiile ei, cu dureroasele și

strașnicelē ei nevoi. Ca puțină dintre doctorii timpurilor noastre, el nu făcuse în inima sa o zărăfie, ci un altar pentru buna zeiță Caritas. Pentru dînsul fapta și scrisul porniau deopotrivă de la acea milă pe oameni, care e *Musa* inspirătoare a artei sale.

Cînd vîrsta și infirmitățile ei l-au scos din slujba Statului și a școlii, el nu și-a dat dreptul de a muri în trîndăvie. O nouă activitate științifică, cea mai bună poate, începe pentru dînsul atunci. Fusesse profesor de igienă, venise ca igienist la direcția serviciului sanitar, și el se gîndi astfel să cerceteze acum în toată istoria noastră igiena publică, dezvoltarea îngrijirii ce s'a dat pe vremuri sănătății tuturor. Astfel apărură în «Analele Academiei Romîne» un șir de studii, care formează la un loc o mare carte bogată și aproape definitivă, care își îndreptățește titlul: «Istoria igienei în România».

Acest medic bătrîn, fără atingeri cu erudiția istorică, s'a priceput totuși, cu vechea și buna sa metodă germană, să găsească prin cărțile noastre, pe care a ajuns astfel să le cunoască și să le prețuiască, mai tot ce-i era de nevoie. Cartea e bine informată și scrisă curgător. Între lucrările de «istorie științifică», e, de sigur, cea mai bună.

Dar și din alt punct de vedere ea se impune, nu numai luării aminte a învățatului, ci și a oricărui om de bine.

Căci și în această lucrare, ca și în toate celelalte ale lui, el mai are un scop, pe lingă cel științific. Înțelegînd și iubind în același timp țara noastră și neamul ei, el vedea bine că nimic trainic nu se poate răzima decît pe sănătatea, bogăția și bucuria de viață și de lucru a țeranului. Și în mijlocul atîtor prefaceri, îndreptățite și neîndreptățite, a atîtor creațiuni, în parte fără viitor, a atîtor jertfe pentru lucruri necugetate sau netrebnice une ori, în mijlocul acestei revoluții culturale, zgomotoase, risipitoare și încredute, el vedea că faptul care s'a uitat mai mult e prezența în România a peste patru milioane de țerani foarte săraci, foarte întunecați la minte și amenințați de toate bolile trupului și ale sufletului. Și, pe cînd atîția Romîni neași cîntău biruință din trîmbițele ușurătății sau prefăcătoriei, pe acest om din Horschitz îl durea inima într'adevăr de durerea neștiută a acelor 40 de sute de mii nenorocite.

Nu mai departe, acum cîteva zile ieșia o cărticică de medicină populară, «Almanachul Hygeia», în prefața căreia doctorul Felix, care nu era scump la sfaturi și la scris, tipăria aceste rînduri, datate din Decembrie 1904, decî cu cîteva săptămîni înaintea morții sale:

«Toți membrii națiunii formează o singură familie; oricât de diferită să fie pozițiunea lor culturală și economică, ei se influențează reciproc unii pe alții, și soarta acelor care muncesc cu brațele înfriurește și asupra traiului prezent și viitor al acelor care lucrează cu capul și al acelor care nu lucrează și trăiesc din averile moștenite. A trecut timpul când acest principiu economic a putut să fie ignorat: astăzi stratul cult al societății a început a se interesa mai mult de soarta celei mai numeroase păături a națiunii, care ne hrănește pe toți cu mărca sa, a îndemna pe muncitorul de pământ spre o activitate mai roditoare, a-i da educațiune profesională; dar toate silințele cercurilor cirmuitoare vor fi zădarnice, dacă condițiile muncii nu vor fi îmbunătățite.»

În doctorul Felix țeranul român pierde unul din puținii săi prieteni adevărați, și lacrima pe care, în neștiința lui de oameni și lucruri, nu poate să o verse țeranul însuși, o plingem aice, noi cărturarii tineri, cari gândim și scriem pentru dînsul și în numele lui.

N. IORGA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE DEMULT...

*Din buciium a sunat străjerul
Vestindică 'n poartă la chindie,
Pe-un cal albit de colb și spume
Sosit'a sol de la domnie.*

*Tresare biata jupănișă,
Spre sofu-i scump cătînd cu jale...
Iar el, cetînd dîmnească slîvă,
Își cere roibul și-a lui zale.*

*E lun' afar'... Cu'ntreaga-i ceată,
Boieru-acum se duce 'n goană,
Iar în iatacu-i jupănișă
Se 'neacă 'n plîns lîngă icoană!..*

I. M. MARINESCU.

FĂRĂ NOROC

Maestrulul. Klahuși.

I

Coana Frăsinica rămăsese mică de părinți. O măritase un unchiu al-ei, dînd-o după un căpitan ieșit din rînduri și cu douăzeci de ani mai mare ca ea, înzestrînd-o cu moșia părintească Gălbioara de pe malul Dunării. Nu era mare moșia Gălbioarei: numai opt sute de pogoane, dar putea trăi pe urma ei o familie muncitoare și fără patima cheltuielilor pe deșertăciuni. Așa trăiseră și părinții și bunicii și răsbunicii coanii Frăsinica — viață de oameni cinstiți, alergători și cu scaun la minte. Dar soțul ei nu se brodisese o poamă bună. La citva timp după căsătorie și-a dat arama pe față: cartofor în lege și bețivan la toartă. Cum da cu mina de bani, nu venia acasă cu nopțile. Coana Frăsinica îl aștepta cu masa până la miezul nopții, apoi mîncea 'n fugă și îl aștepta acum să vie. Venia la ziuă albă, mirosind cît de colo a tutun și a băutură. Azi așa, miine-asa, coana Frăsinica a băgat seamă că tot avutul lor se va duce pe apa Simbetei, de nu va stăvili ea uricioasa patimă de cărți a sotului ei. Atunci a început să-l iea cu binele, să-l roage să-și dea demisia și să plece amîndoi la moșie, rupînd-o odată cu arendașii ce secătuiau pămîntul, părăgîni-au acareturile și dădeau oarendă pe ce apă nu curge. Apoi a început să plîngă, să nu mai mînce cu el la masă, să-l sperie cu divorțul. Opt ani de zile s'a ținut bine căpitanul, dar într'o dimineață se 'ntoarse frînt la suflet, cu pleoapele înroșite de fum, cu ochii lăcrămînd:

— Am pierdut cincisprezece mii de franci! Să fiu eu al dracului de-oii mai pune mina pe cărți de azi încolo!

Atunci l-a făcut coana Frăsinica să-și dea demisia și să se așeze la Gălbioara. Arendașul ieșea de pe moșie chiar în anul acela. Coana Frăsinica a pus la ogoare cînd a venit vremea, și prin dulcele toamnei 400 de pogoane de grîu inverziau în coprinsul Gălbioarei. Prin postul Crăciunului griul era mărișor de-l bătea vîntul. Știa biata coana Frăsinica plugăria de la unchiu-său și stăruise să se puie griu 'ntre Sintă-Mării. Căpitanul, ca om de oraș, nu prea știa rostul treburilor și nici nu se prea 'nfigea el așa la muncă. Se însurase la patruzeci de ani, acum avea cincizeci de ani încheiați, și simția greul lor. Mînce, fuma, se plimba și dormia, — astfel de viață ducea el la Gălbioara. Oamenii din sat, ba și cunoscuții, îi ziceau Căpitanul. Îi rămase numele așa.

După cit-va timp și-a făcut prieteni: azi pe proprietarul cutare, mâine pe arendașul cutare, poimîine pe sub-prefectul plășii. Și jurămintele fură uitate, iar partidele de cărți începură din nou. Venise o vreme cînd sub-prefectul sta cite două-trei zile la Căpitanul, iar acesta era fericit că are cu cine «mai schimba o idee».

Dacă pierdea, se 'mbăta și devenia harțăgos, ieșia pe moșie, înjura, bătea oamenii așa din senin, umbla năuc pe malul Dunării, se întorcea minios la curte, vorbea 'mbufnat către coana Frăsinica ori trecea pe lingă ea ca pe ling'o servitoare, trîntia ușile de pereți și se 'ncuia în vre-o odaie, unde-l doboră somnul.

Iac' așa viață ducea coana Frăsinica. Femeie tînără, numai de trei-zeci de ani, sta ca o pusnică la țară și se zbătea după treburile moșiei, pe cînd trîntorul ei de bărbat nu era 'n stare să facă nici contractele de învoielî cu oamenii. Și de multe ori se 'ntreba coana Frăsinica: «Doamne, oare chioară am fost eū cînd l-am luat pe el?!» Dar sufletul ei de femeie crescută 'n aspre datini de cinste strămoșască se scutura răpede de asemenea gînduri răzvrătitoare.

Avea ca isprăvnicel-logofăt un Rumîn din Gălbioara: pe nume Pompieru. Pișicher și bun de gură nevoie-mare, isprăvnicelul se băgă răpede pe supt pielea Căpitanului. Cînd venia la el, pășia militărește, se opria scurt și se descoperia;

— Trăiți, dom' Căpitan!

Îi spunea tot ce se face, tot ce se petrece în sat, și Căpitanul îl asculta cu plăcere, ba pleca urechea și la minciunile și pîrile lui. Coana Frăsinica simți însă în scurtă vreme că nu poate face ispravă cu Pompieru pe moșie. Îi trebuia un om cu știință de carte, cinstit și alergător. Ea — cap de femeie — nu putea face față la atitea și atitea daraveri plugărești.

Și într'o zi norocul îi scoase 'n cale ceia ce căuta: feciorul unui fost arendaș de-al Gălbioarei veni la Curte și se rugă să fie luat ca logofăt. Tatăl lui scăpătase de tot, și familia lor trăia ca vai de mama ei într'o mahala sărăcăcioasă din București. El, băiatul, avea patru clase de gimnasiū și-și făcuse și armata. Coana Frăsinica l-a cîntărit din ochi, și l-a întrebat cit cere. Tînărul cerea — la început — cincizeci de franci pe lună, întreținerea și cal de călărie. Cunoștea oamenii din sat și știa toate vicleșugurile ce se fac la țară, pe moșii și de către țeranî și de către boeri.

Cînd a luat el lucrurile din scurt, a găsit jaf, jaf nu alt-ceva pe moșie: vite ne'nvoite pascînd pe islaz ca 'n vremea lui Papură Vodă, partale de griū verde pascut noaptea de caii omenești, zil-

cu miinile și cu carul rămase nefăcute. Pe semne că Pompieru uitase să cresteze pe răboj.

Pompieru a fost scos din piine. Coana Frăsinica era foarte mulțumită de noul logofăt. Îl vedea harnic ca o albină, sprinten la treburi, cinstit și cu țeranii și cu stăpîinii, deștept să nu-l poată 'nfunda oamenii din țilcuri, voinic să dea piept c'o ceată și cu dragoste de moșie ca de avutul lui. Acum mai răsufila și ea. Căpitanul se uita de multe ori pe furiș la el, și-și zicea 'n gînd : «ia pe ăsta să'l deprind eū la cărți!». Dar Vasile — așa-l chema pe logofăt—nu se da. Punea șeaua pe cal de noapte și pleca pe cîmp. La amiază mînca unde se găsia (îi venia mîncarea de la Curte), și totmai cînd se 'ntuneca de tot, se 'ntorcea la conac...

În doi ani de-a rîndul fuseseră pofțiți boierii noștri la boierul Petre Zamfirescu, de ziua lui, dar nu se putuseră duce. Anul acesta, Căpitanul bătea 'n pîntenii se meargă.

— Ce zici, Frăsinico?

— Păi, punem mîine la seceră, și trebuie să fim aci.

— O, dar ce-î de la Curpen pîn' aici: o palmă de loc! Pin' la ziua-î tragem și-un puiū de somn!

Căpitanului nu-î era de petrecere, cît îi era de cărți. Coana Frăsinica se temea să nu se supere boierii cari-î pofțiseră mereū, crezînd că se țin prea fuduī. Și aū plecat.

Cînd se 'nsera, ajunseră 'n Curtea boierească din Curpen. Lăutarii îi primiră cu marșul Bersaglierilor.

Parmacii pridvorului, pervazurile ferestrelor străjuite de gratii groase, ușorii și prăgul de sus de la ușa casei boierești erau îmbrăcați numai în frunziș de ștejar. Ghirlande arcuiaū de la un stîlp la altul. Chioșcul din fața caselor, îmbrăcat în curpen sălbatec, adăpostia pe mesenii veniți de prin împrejurimi spre a serba pe Sf. Petre, patronul boierului Petrea Zamfirescu. Trăsurile și docărașele oaspeților erau băgate supt un șopron mare; caii, în grajd la grăunțe și la fin verde ca broatecul, moale ca bumbacul.

Un mesean se sculă în picioare:

— «Să trăiască Petre Zamfirescu și să stăpînească în spor și 'n berechet moșia Curpenului!» Lăutarii ziseră un «vivat» pe viorii, oaspeții dădură pe gît cîte-un pahar de vin roșu de Dobrogea. Cucoanele erau strînse, cetluite 'n corsete, aprinse la față, cu multă poftă de vorbă. Un mesean le strigă din capul mesei:

— Vorbiți de closci? Ți-aū căzut toate găinile closci, coană Anico?

Și hohotele de ris puternic zguduiră baloanele cu luminări ce-î luminaū.

- Cum ți-e griu, coane Petrache? — întreabă un altul, după cîtva timp.
 — Bun, cumetre, bun, Cazacule: bate la piept.
 — Ai pus la șeceră?
 — Nu pin' acum, că-i cam verzuiu al meu. Dar d-ta?
 — Mie mi-e 'n gînd să puiu de la zi'ntiū ce vine.

Am să-l ieau nitel mai din pîrgă, că anul trecut i se 'ncirligase spicu'.
 Erau toți veseli, că li se făcuse griul. Pe fețele lor ridea sănătatea, Obrajii lor, răzbiți de ploii, pîrliți de soare, bătuti de vînturi, aveau culoarea bronzului.

De la un timp, cucoanele începură a se cam neliniști pe scaune: ar fi vrut să joace. Coana Frăsinica se îndreptă spre boierul de gazdă:

— Da' bine, coane Petrache, la ce-am venit noi atîtea cu coane aici?!

— Aoleo, că bine zici d-ta, conită! Am uitat, uita-ne-ar relele! Ti! Coane Petrache, arde-te-ar terciu' mămăligii! Mă ciorilor!

Țigani ziseră o polcă. Oaspeții o 'nvirtiră strașnic. Cînd stătură din joc, boierul de gazdă zise lăutarilor:

— Trageți briu'ăl mare, mă!

Lăutarii ziseră de briu. Jocul, iute, minunat, sprinten, întineri sufletele și mădularele oaspeților;

— Pauzi, ia!... Ssss!... zi, măăă!

Boierul Petre făcea cirlige, bătea 'n pinteni, se lăsa repede pe vine și tropăia 'n taturi iuți, prinse din fugă, dar care cădea în zdrăngănitul cobzei. Apoi se domoli și jucă oarecare timp numai așa de fudulie, chiuind ca flăcăii din sat la horă:

«Supt potcoava cizmei mele

«Joacă dracu și-o muiere,

«Și mă 'nvață să fac rele

«La copchile tinerele.

După aceia, porni iar furtunos, purtînd ceata jucăușilor și strigînd: «Așa, așa!.. Să s'aleagă neputincioșii!.. Înfierbîntă bine briu', țigane!»

Numai un oaspe nu juca. Sta răzimat de-un stilp și fuma țigară după țigară. Era Căpitanul. Ai fi zis că așteaptă pe cineva.

Au jucat cam pînă pe la miezul nopții, cînd doi oaspeți, mai de departe, și-au luat rămas bun și-au plecat. Jocul se sparse. Căpitanul prinse prilejul și, plecîndu-se la urechea unui vecin, îi șopti:

— Ce zici, coane Iani?.. Așa un «trei-zeci și unu»?

— Cu plăcere!

— Hai!

Se duseră într'o odăiță, și începură a juca. Ceilalți oaspeți jucară o horă. Dar în curînd masa de joc fu împănată. Era Căpitanul, stăpînul moșiei Gălbioara de pe malul Dunării, era Iani Mavromol,

arendașul Delenilor, era sub-prefectul plășii, un sub-locotenent de jandarmi rurali: cei mai nărașiți cartofori de prin părțile locului.

Au jucat un ceas, au jucat două: cucoanele începură și ele. Numai coana Sultănică, gazda, și coana Frăsinica nu jucau. Aceasta încaltea nu mai știa ce să facă spre a-și lua bărbatul de la cărți:

— Hai acasă, bre Ilie! Știi bine că miine punem la seceră!

— Aș! Bărbatul ei par'că nici n'auzia. Fuma, asuda, izbia cu pumnu 'n masă: «Carte!.. Carte!.. Hei! Afurisita dracului! Încă una pe gustate!.. Stați!»

Dac'a văzut că nu-i chip să-l miște, coana Frăsinica a spus vizi-tiului să puie caii, și-a luat rămas bun de la boierii de gazdă și de la oaspeți, și a plecat. Coana Sultănică clătină din cap în urma ei:

«Ce mai femeie! Să nu fie ea, s'ar duce Gălbioara la cărți!»

Și 'n vreme ce docărașul sfirîia pe șosea, coana Frăsinica se gîndia la ziua de miine și la cele următoare. Secera! Toiul muncilor, grijă neadormită, grabă 'nfrigurată! Cine știe ce fel de vreme s'o mai pune! Une ori plouă de cite două-trei ori pe zi, de 'ncolțește grîul în clăi. Scoți oameni să 'ntinză snopii, să se usuce la soare și, cînd s'a'u uscat și vrei să-i pui iar în clăi, hop! ploaia! Ba te 'ntirzie și cu ogoarele! Aceste gînduri frămîntau pe coana Frăsinica.

Un vînt rece sufla din spre baltă. Șoseaua era strejuită de pomi. La unii vedeai crăci rupte și atîrnînd în jos ca niște aripi de pasări rănite. Le rupeau, le tăiau Rumîni, să-și facă restie de jug, căci nu erau ei să rămîie cu carele 'n drum dacă li se frîngea cite-un resteu!

Cînd se lumina de ziuă, coana Frăsinica era la curte 'n Gălbioara. Vasile era gata de pornit la cîmp.

— S'a 'ncăputat tot, Vasilache?

— Am încăputat aproape tot, conîță. Mi-au mai rămas vre-o două clinuri, unde-am pus cosași.

Ce adiere de 'nviorare trecu prin sufletul ei la vederea acestui logofăt credincios, sculat cu noaptea în cap! Și, fără să știe cum, i se lămuriră în minte două chipuri de oameni: de-o parte, Căpitanul, asudînd la masa de joc, înecat în nori de fum; de alta, acest tînăr de douăzeci și patru de ani, strobolînd în sus și 'n jos, îngrijorat, zbătîndu-se să stoarcă din pămîntul mănos al Gălbioarei aurul luminos ca soarele.

Aerul înviorător al acelei dimineți de lunie îi umfla pieptul, și coana Frăsinica îl sorbia cu nesațiū... Porni apoi «să închidă un ochiū».

Logofătul se aruncă ușor în șea și porni la cîmp. Cucoana îl zări pe fereastră, cînd să lase perdeaua, și un oftat ușor îi umflă lin sinul, stingîndu-i-se 'n git...

(Va urma).

C. SANDU-ALDEA.

RĂNITUL

*Se clatină munții de staū să se sfarme ;
 Și pietre și oameni spre văi se răstoarnă,
 Se sparge văzduhul de focuri de arme,
 De strigăt sălbatec și sunet de goarnă.*

*Din creste înnalte spre valea adîncă
 S'aruncă oștenii orbiți de mînie. —
 Tu, singur, viteze, tu singur pe-o stîncă,
 Sătul de bătaie, s'adormi pe vecie ?*

*Doar gîndul, sărmanul, uitîndu-și durerea,
 Ca fulgerul zboară în zări depărtate,
 Pe valea pe unde sorbiseși puterea...
 Și iarăși se întoarce aicea s'o luate.*

*Îți vine în minte năvala turbată
 Cînd măi amețiseși de trăsnetul puștii,
 Dar unde-ți periră puterile 'ndată,
 Zădarnic te chinui, zădarnic — că nu știi !*

*Iar gîndul pornește din nou peste zare,
 De unde se suie seninul luceafăr:
 Acolo-î aceia ce fără 'ncetare
 Se roagă: «Stăpîne, păzește-mi-l teafăr...»*

*Și cauți cu sete sărutul de mamă.
 Căci moartea de-acuma pe veci vă desparte,
 Și n'auzi, măi frate, cum goarna te cheamă
 La steag, la tovarăși, la lupte, departe !*

LA CLACA DE CURĂȚIT

«Desară e clacă de curățit la Ion al Radului.» Și vorba asta răsună prin tot satul, ca o veste aducătoare de mare bucurie.

De două zile trec pe uliță cară după cară încărcate cu porumbul cules din holdele îngălbenite de suflarea toamnei. Fetele, unele sus pe porumb, altele pe jos cu coșuri în mîni, fac o zarvă de ți-e mai mare dragul de atîta tinerețe și viață. Un flăcău chipeș mină boii, încovoiați supt greutatea povereii. În curte, căruța e răsturnată lingă grămada de porumb, care amenință să se ridice sus de tot, până la streșina șăpronului. Mare bucurie o să fie claca asta pentru tot satul.

— Pe cît țin eu minte, nici-odată răposatul bietu ta'tău n'a avut atîta bogăție în curte», zice moș Gheorghe străjerul, care a venit cu răspunsul dela lăutari. — În urma mea o să pice și ei; cînd o fi soarele pe multe, să fie aici; așa am luat înțeles».

Ion al Radului, primarul, cu pălăria cam pe-o sprinceană, se uită, cînd la porumb, cînd la străjar, și par'că nici nu-l înțelege. Își potrivește mîinele în buzunarele minteanului, se mai rotește odată pe lingă grămada de porumb și pare foarte tihnit în sufletul său. Desară o să facă chef mare. «Vrea», spune el nevestei, să fac ceva cum n'a mai fost. Odată dă Dumnezeu omului belșug, și atunci e dator să împartă bucuria cu alții!

Cînd soarele a scăpătat după dealul Gorgășului, ulița satului s'a învălit în umbră. O inserare ușoară se coboară domol din susul rîului și culegătorii pornesc spre sat cu cea din urmă încărcătură.

Porumbul era așezat în mijlocul curții bătrîne, cotoLANI peste cotoLANI, formînd un morman, de se vedea din drum. Trecătorii se opriau, măsurau din ochi grămada și-și dau cu gîndul, în mersul înaintea, cam cîte căruțe de porumb să fi făcut «iestimp» Ion al Radului.

«Sînt vre-o 50 de căruțe, mări vere». «Taci, vericule, acolo apropie suta. Nu vezi ce prăpădu lui Dumnezeu? Și cică pîn altele părți, pîn baltă încolo, e lipsă, nevoie mare. Cînd dă Dumnezeu omului, îi dă, și pace.»

Noaptea se lasă tihnită din briu de munte, se împrăstie pe vatra satului, înfășură casele, care rămîn ca niște pete albe, risipite ici, colo. În curtea de clacă, un felinar luminează slab în cercuri sidefii, și lăutarii sparg tăcerea prin sunet de vioară, zăgănit de cobză și fluerare ușoară de flaut. Fetele-și curăță din păr mătasea de porumb, încing fote mai de «han», își potrivesc mijlocul din strînsura betelor și pornesc, de pe ulicioare ascunse în sat, la clacă. În urma lor, mamele merg tainind mai de una, mai de alta, ca femeile.

— Lume s'a adunat multă: fete și femei, bărbați și copii și moșnegi, toți cu totul au venit, căci d'acum noaptea e lungă, și, dacă ți-ai curățat porumbul și l-ai așezat frumos în podul casei, nu prea ai treabă până în

ziuă, în așteptarea iernei. Ciinii nu mai latră pe noii veniți și lume tot se mai arată; rînd pe rînd fiecare-și găsește locul pe grămada de porumb. Rînd pe rînd poarta se urnește cu un scîrțit aspru, se închide singură, izbind în stîlpî. Cum picură boabele de porumb supt roata moarei, cu aceeași regularitate intră lumea în clacă. Flăcăi cu zeghi până în pămînt, purtate voinicește pe umeri, se strecoară unul cite unul, și în lumina pilpîitoare a felinarului par umbre negre. Din cerul albastru pecetluit în cuie de aur se lasă o răcoare dulce. Un vînt toamnătec înfioară frunzele îngălbenite. În mișcarea vie a miinilor trosnesc foile de pe coltolanii mari cit cotul, și din toate părțile sar în pătul, unde era adăpostul căruței, porumbi frumoși cu boabe ca aurul.

Lăutarul din virful grămezei îi trage de dor pe coarda subțire. Cobzarul doinește pe nas din cobza lui cîrpiță. «Mă Costică, ia zi de codru, mă, știi cum te urci tu pe Valea Șchioapei la mal, cînd te așteaptă Ilinca în Linie și ți se împiedecă nasu în frunza de mesteacăn».

El urcă puțin «burduiu», potrivește sîrma, și din două-trei clămpănituri începe un viers trăgănat, care curge tainic în suișul arcușului. Cobzarul mai contenește mișcarea penei de gîscă, și începe:

Tot pe plai, pe plai, pe plai
Cu merindea pă trei crai.

Chiuituri vesele însoțesc vorbele «zise», și ochii umezi privesc zarea, unde codrul formează o dungă neagră.

Cîteva fete, pilcuite într-o parte, cîntă în răstimp primăvara dorului lor tînăr, într-o melodie duioasă, prelungă, pornită din suflete îndrăgostite:

.....
Tu t'îi face puică bine
Că mai sint voinici ca mine.
— Fie voinicei ca brazii
Să treacă de brazi în sus,
Dacă nu e cin' s'a dus»!

Lumea ascultă pe gînduri. Cîntul picură ușor, și ici, acolo se aud oftaturi adînci.

În tot timpul curățitului, ploscile n'au mai conținut cu plimbarea din mină în mină și urările de sănătate și noroc, cînd pentru primar, cînd pentru vecinul de la care venia plosca, nici ele nu mai conteniau.

— «Să trăiești, firtate, și... noroc să dea D-zeu».

— Noroc și amin, Domnul să te-auză. Cele bune să se adune, cele rele să se spele.» «Să dea Maica Domnului», zice lelea Tinca, al cărui fecior mai dăunăzi a plecat la oaste. Și așa veselia se întinde și crește din ce înai mult.

La un ciocan de rachiū ți-e inima deschisă, și oameni din părți depărtate ale satului s'au întîlnit aci și încep să-și spună unul altuia păsurile și nevoile, uitînd de lucrul miinelor, care de la sine ieau porumbul din grămadă, îl curăță și-l aruncă în șopron.

Găina s'a ridicat de un stat de om. Rarițele merg în urma ei, strălucind aprins. Dinspre răsărit, prin rariștea de pruni, pătrund raze galbui, și peste puțin luna se ridică plină, peste întinderea albastră. O pasăre de noapte, ca o povestire rea, fiifile grăbit din aripi, spintecînd aerul răcoros. Cocoșii cîntă odată, și-lumea se scoală pentru joc. Foile de porumb sînt date la o parte și-lăutarul începe de joc.

Se încinge o horă cît curtea de mare, în care au intrat și cei ce știu și cei ce nu știu juca. Și joacă primarul lingă nevastă, cu pălăria într'o parte și cu capul cam în sus, așa cum e omul cînd o bucurie mare îi cuprinde simțirea. Joacă flăcăi risipiți printre fete, și joacă nevestele tinere mai lingă bărbați, mai lingă cite-o amintire de cînd erau nemăritate, și joacă și cele mai urite alături de cele mai frumoase, și cele mai bătrîne printre cele tinere, căci noaptea n'are cine să-ți fea așa sama, și bucuria a cuprins pe toată lumea; toți au uitat de necăzurile vieței. O clipă ai crede că toată lumea asta e fericită. Până și copiii au încins o horă mai lingă poartă.

Lăutarul tace, își drege puțin vioara, și începe un brîuleț. Joc făcut numai pentru tineri, căci el îți cere mult mesteșug în fact și mare oste-neală în schimbarea picioarelor. Ți-e mai mare dragul să vezi flăcăi cum se prind de mijloc și încep jocul acesta cu o înfățișare așa de bărbătească. În bătaia repetată a piciorului, ei strigă, răspunzîndu-și unul altuia în versuri:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«— Cit oiū' trăi să trăiesc.

— Dac' oiū' muri putrezesc.

— Peste pămînt crește iarba,

— Nime 'n lume nu mă 'ntrebă.

— Care puică mi-e mai dragă.»

Lîngă flăcăul d'innainte se duce «innainte» Anica lui Ion, și d'acum flăcăii joacă mai așezat. Ea joacă «innainte» cu mina dreaptă pe umărul flăcăului, care conduce jocul, cu mina stîngă de brîul celui din cealaltă parte. Biata fată n'a stat toată ziua, și pînă acum a alergat încoa și încolo, să mulțumească pe toată lumea.

E așa de senină noaptea, așa de cald e brațul flăcăului și așa de frumos cîntă lăutarul, încît Ana ar da mult să nu se mai isprăvească jocul ăsta. Sălbile de la gît se cutremură în tropăitul ritmic al jocului, coadele-i aurii saltă în undoierea fermecătoare a trupului, și întreagă ființa asta are ceva din farmecul nopților de vară.

Tinerii țin jocul mai departe, bătrînii stăruiesc cu ploscile și cu taina. Prin odăile calde dorm, unii peste alții, copii osteniți, alergătura prin foi. Pe drumul luminat de revărsarea zorilor trec încet căruțe la piatră, în susul rîului.

La ziua albă, după un joc «de doi» s'a spart claca, și lumea a pornit acasă. La poartă-i întîmpină cîinele, dînd din cîoadă în semn de muștrare: «Da... acu veniți?»

LA MOARTEA UNUI VITEAZ

În țară nu mai conținește plînsul.
E mort biruitorul în războaie!
Stejar pe care cerul îl îndoiaie,
El singur mai puternic decît dînsul.

Și'n toată țara prins-aŭ să vuiască
A jalé clopotele la biserici,
Cînd se porniră și mirenî și clerici
Să-i dea cu toții cinstea cea obștească.

Să-și poată trage brazda 'n pace plugul,
Făcut-a armă coasa și toporul!
Spre veșnica odihn' acum poporul
Cu jale mută-i însoția coșciugul.

Pornește'ncet alaiul de'ngropare...
Și pașii grei daŭ vuiet surd în cale...
Răsună zuruitul trist de zale
Ca o străveche pentru morți cîntare...

Se pleac'acum spre culmî bătrînul soare...
Veșmint cernit s'așterne peste țară...
E mort! dar din mormînt va să răsără
Viteazul suflet care'n vécî nu moare!

I. BORCEA.

CRONICA

N-l din urmă al «Lucefărului» (al doilea din anul cel nou) cuprinde două articole despre Al. Vlahuță și un mare număr de ilustrații, admirabil executate și de o înaltă valoare documentară, privitoare la poet și la ai lui. D. Sextil Pușcariu a găsit cuvinte potrivite pentru a caracteriza natura și însemnătatea literară a poetului duios și vibrant în exprimarea intimităților sufletești.

În același număr se dă o foarte energică nuvelă de colaboratorul și prietenul nostru C. Sandu-Aldea. Întrebuințez acest prilej pentru a nota marea și îmbucurătoarea prefacere ce s'a săvîrșit de cîtva timp în sufletul

acestui fruntaș scriitor din generația tinăra. După lucrările sale mai vechi, nu puteam judeca pe C. Sandu decît ca un zugrăvitor delicat, în stare să prindă și să dea într'o formă limpede și aleasă tablourî ușoare, chipuri fugare, accidente interesante și poetice din viața naturii și a oamenilor. Astăzi această caracterizare nu mai e îndestulătoare. Undeva, în vre-un colț de veche poezie tinăra, vor fi rămas cerurile albastre, zîmbetele abia schițate, scînteierile trecătoare ale sufletelor ce nu se des-tăinuiesc. Sandu apare însă acum ca un meșter îndrăzneț și aspru, care cioplește fără îndoială și nesiguranțe, fără cruțare și fără tendințe, opere zguduitoare. Brăilean, care cunoaște desăvirșit viața Ținutului său, el culege numai din această viață. Acolo sînt țeranî sîngeroși, cutezători, fără sfială și fără căință, trăind într'o veșnică încordare vitează a muș-chilor de oțel, însuflețiți de patimi puternice și vrednici de a le exprima după cuviință prin fapte. Oamenii *raielei* turcești, frați buni cu toate primejdiile, care-i farmecă și-i hrănesc, oamenii stepei și ai riului mare nu samănă cu alții, și în trăsăturile lor aprigi îi întrec pe toți ceilalți țeranî. Scriitorul are sufletul lor, și de aceia poate vorbi cu un atît de desăvirșit realism, nu numai de amănuntele exterioare, de mediul naturii și al așezămintelor, datinelor, ci și de mișcările violente ce aprind și pustiesc ființa lor morală. Sandu e însă și agronom, și unde vedem noi o floare frumoasă, o bogăție de grîne învălurate, el vede mai mult decît atîta: acele lucruri ale firii sînt pentru el vechi prietenî și obiecte de studii iubite. E aici, o precizie, o culoare, o *particularizare* în descriere, care uimesc. Prin cele cîte-va nuvele din direcția nouă a talentului său, Sandu se înalță în ochii tuturor celor ce-l prețuia, și dă strălucite făgăduieli.

*

Volumul cel nou de nuvele al d-nei Constanța Hodoș, intitulat «Frumos», după cea d'întăiu bucată, cuprinde și lucruri nouă pe lîngă retipăriri din reviste. El păstrează de la un capăt la altul același caracter: zugrăvirea sufletului femeiesc înrîurit de sentimentele cele mai puternice. Mersul expunerii e vioiu, totdeauna măsurat, limba simplă și cumpătată, stilul accentuat și scurt. Nu sînt povestiri, nici scene dramatice, ci schițe de caractere sau înfățișarea nemijlocită a unui moment de crisă, care te stăpînește ca un adevăr ce ți-ar fi trecînd înaintea ochilor. Nuvelele cu subiecte din Hălmagiu, de unde scriitoarea are mai multe amintiri de copilărie, de tinereță, pot fi folositoare, nu numai celtorului obișnuit, ci și aceluî pe care-l interesează priveliști rare, nouă și originale, din viața poporului românesc.

*

Numărul din «Făt-frumos» închinat lui Ion Creangă e deosebit de bine făcut. El se deschide cu cîteva cuvinte calde ale directorului revistei, Emilgar (adecă, să-i zicem pe nume și pentru cine nu cunoaște această

taină, pe care el o ține cu îngrijire: sublocotenentul de infanterie din Birlad Emil Girleanu, un ofițer sfios ca o domnișoară și însuflețit ca un apostol). Articole de critică și de amintiri (de I. Scurtu, de Băican) folosesc la cunoașterea mai bună a marelui povestitor poporan naiv, care a fost Creangă. Un chip al lui n'ar fi stricat, dar un chip bun, nu acela, așa de rău tăiat în lemn pentru «Revista Nouă», care s'a răspândit pretutindeni. Și pe poeți, bunul Creangă — acest Rabelais al țeranilor moldoveni, — i-a inspirat bine: dd. Corneliu Moldoveanu și Mindru au găsit accente sincere și o formă frumoasă pentru a face cinste lui «moș Creangă».

Trebuie să dăm toată recunoașterea d-lui A. V. Gidei pentru informația, culeasă răbdător, care e o însușire de căpetenie a cărții sale «Contribuțiuni pentru istoria socială a țeranimii noastre» (București 1904). Une ori, punctul de vedere putea să fie mai bine ales, și rezultatele cele mări nu sînt sigure.

N. IORGA.

A apărut: *Virtutea creștină*, prelucrare autorisată (după Massl) de preotul Constantin Morariu; Cernăuți, 1904, un volum mare de 370 pp.

BCU Cluj Library Cluj

CUGETĂRI

De cite ori a fost un om foarte bun, ceilalți l-au făcut sfint. Niciodată însă pe acel care a fost foarte deștept.

Pentru mulți oameni fericirea e o stare. De aceia raiul, unde fericii stau înaintea lui Dumnezeu. Fericirea nu poate fi însă decît în avînt, în faptă, cel mult în beția de mulțămire după faptă săvîrșită.

RĂSPUNSURI

D-rei C. I. S. — În bucățile trimise sînt presărate pe ici pe colo, versuri foarte frumoase. Mai multă îngrijire și claritate. Revedeți mai ales bucata «Năframa».

Taină, Ploiești. — Credem că e mai bine să rămie o taină versurile fără rimă și ritm pe cari «ați avut plăcerea deosebită» a ni le trimite.

V. V. Focșani. — E bună pentru o revistă didactică, nu pentru noi. E bine scrisă, — dar, dacă mai vrea să lucreze autorul, se cere a trata subiecte de artă curată.